

**Polítiques de joventut,
fast leisure,
i perspectiva juvenil:
Una proposta de debat**

ALEJANDRO SEGURA CASTELLTORT

Alejandro Segura Castelltort

Graduat en història a la Universitat de les Illes Balears i estudiant del Màster Interuniversitari en Joventut i Societat coordinat per la Universitat de Girona. Ha treballat en diferents projectes i entitats juvenils i prestadores de serveis a la joventut arreu de Mallorca. A més a més, des de l'adolescència ha participat en projectes d'organitzacions juvenils diverses, entre les quals destaca la presidència del Consell de Joventut de les Illes Balears entre els anys 2014-2017. L'àmbit d'estudi se centra en la planificació i en el disseny de polítiques públiques en matèria de participació i joventut. Actualment és director insular de Joventut del Consell de Mallorca.

Resum

Les polítiques afirmatives de joventut es troben en un moment d'entredit, a causa de la manca de capacitat d'influència sobre les trajectòries vitals de la majoria del jovent. A partir d'aquesta premissa es fa una anàlisi de l'evolució de les polítiques de joventut a les Illes Balears, així com de les visions i representacions socials principals que actualment es poden identificar del jovent. Aquesta anàlisi, a més, cerca apropar la proposta de caràcter teòric del doble enfocament que, tot i ser present en espais europeus i estatals, ha passat desapercibuda a les Illes Balears.

Paraules clau

Empoderament / Oci / Dispositius / Polítiques de joventut / Doble enfocament.

Resumen

Las políticas afirmativas de juventud se encuentran en entredicho, debido a la falta de capacidad de influencia sobre las trayectorias vitales de la mayoría de la juventud. A partir de esta premisa se hace un análisis de la evolución de las políticas de juventud en las Islas Baleares, así como de las visiones y representaciones sociales principales que actualmente se pueden identificar de la juventud. Este análisis, además, busca acercarse a la propuesta de carácter teórico del doble enfoque que, a pesar de estar presente en espacios europeos y estatales, ha pasado desapercibida en las Islas Baleares.

Palabras clave

Empoderamiento / Ocio / Dispositivos / Políticas de juventud / Doble enfoque.

Introducció

La reflexió acadèmica i professional en matèria de joventut –anàlisi de la realitat, tipus de dispositius especialitzats, oportunitats i problemàtiques del col·lectiu juvenil, polítiques que s’hi adrecen, etc.– a les Illes Balears es caracteritza, d’una banda, per la producció baixa i, de l’altra, per la dificultat de sortir dels espais acadèmics productors i té, com a conseqüència directa, una influència mínima en el sector. Aquestes característiques, junt amb el context socioeconòmic i les dinàmiques pròpies de l’àmbit professional de les Illes, han suposat la reproducció de models existents, sense que es dugui a terme cap tipus de revisió i d’actualització sobre el tipus de polítiques de joventut, les estratègies o la viabilitat dels dispositius especialitzats d’atenció directa.

Els canvis esdevinguts amb la crisi econòmica recent, de la qual encara podem veure les conseqüències, l’aparició de les lògiques neoliberals noves del treball i el consum, que en el cas del personal professional de joventut de les Balears ha suposat un agreujament d’un sector laboral ja precaritzat abans del 2008, o l’adveniment de la primera generació juvenil global digital, són elements suficients que indiquen la necessitat d’establir un diàleg entre el món acadèmic i professional sobre quina o quines són les perspectives i fites que s’han de treballar per adaptar les actuacions, els serveis i els dispositius juvenils al context actual i, d’aquesta manera, assolir les quotes d’influència més elevades possibles.

Aquest és l’objectiu d’aquest article. Apropar dos mons que actu-

alment, almenys a les Illes Balears, estan en dissonància, proposant un debat sobre els plantejaments teòrics que s’han de dur a terme de forma inajornable als serveis i dispositius locals de joventut actuals i en el plantejament de qualsevol nova política, programa o acció en matèria de joventut. Així mateix, el debat s’ha de centrar, sobretot, en les polítiques locals de joventut i en els dispositius que les executen, per tal de confirmar, o no, de forma col·lectiva, que les accions i programacions que es desenvolupen des d’aquests serveis són les més idònies per obtenir l’objectiu bàsic de tota política juvenil: l’empoderament del jovent en les seves trajectòries vitals.

Cal dir que aquest debat no és nou i que institucions com la Unió Europea (UE), que en el 2009 en la comunicació oficial de l’estratègia per a la joventut europea 2009-2019 ja dedicava un apartat a la necessitat d’un canvi en les funcions de l’animació juvenil, per «millorar i facilitar la transició de la joventut a la vida adulta» o, en l’àmbit estatal, experts com Domingo Comas (2011), ja han assenyalat la necessitat de treballar en aquesta línia de debat, amb un intent d’adoptar plantejaments nous que, adaptant-se a les realitats socioeconòmiques noves i als models de joventut nous, suposin un impuls per a les polítiques de joventut a tots els nivells.

Aquest plantejament de canvi del paradigma teòric en la intervenció amb el jovent requereix d’una eina, des del punt de vista pràctic, que permeti la reflexió per a l’aplicació en les polítiques, accions i dispositius que es posin en marxa des de l’àmbit

local. És per aquest motiu que aquest article cerca també reflexionar sobre la realitat de les polítiques i accions en matèria de joventut que s'estan duent a terme a les Illes Balears, així com qüestionar determinades decisions que es duen a terme sobre els serveis i programes.

Evolució i característiques de les polítiques de joventut a les Illes Balears

L'any 1983, dos anys abans de l'Any Internacional de la Joventut, que s'ha considerat la data d'inici de l'estructuració de les polítiques de joventut a l'Estat espanyol (Comas, 2007), amb l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, l'Estat va transferir les competències al Govern de les Illes Balears en matèria de joventut i lleure de forma exclusiva. Com en la majoria de les normes del mateix rang que trobam a la resta de territoris, l'Estat transferia la competència estatutària per a «l'articulació de polítiques que garanteixin la participació de la joventut en el desenvolupament polític, social, econòmic i cultural» a les Illes. Amb aquesta menció concisa i una dotació econòmica minsa de l'Estat, es varen posar les bases per desenvolupar les polítiques de joventut a les Illes Balears. El traspàs de competències de joventut a les Balears, igual que havia passat a la resta de comunitats, va néixer amb una certa voluntat de transversalitat i de coordinació del que havien de ser les polítiques de joventut. És un indicador d'aquesta voluntat de transversalitat, com indiquen Mas i Sard (2018), observar de quina conselleria i direc-

ció general han depès les competències de joventut. Aquesta voluntat, almenys sobre el paper, de tendir cap a la transversalitat i coordinació interdepartamental de les primeres actuacions en matèria de joventut a les Illes, ha tengut una certa continuïtat, en major o menor mesura. És important esmentar que aquesta visió es va veure reforçada amb la publicació de la Llei 10/2006 integral de joventut de les Illes Balears, que, tant en els principis rectors com en el cos, defineix la taula interdepartamental i la taula interinsular com a eines per fer polítiques coordinades. Una altra mostra d'aquesta transversalitat i coordinació és la nova distribució competencial entre les diferents institucions insulars que va resultar de la reforma de l'Estatut de les Illes Balears l'any 2007.

Tot i aquests preceptes legislatius en l'àmbit de la joventut, la realitat és que les actuacions en joventut a les Illes Balears durant el període democràtic s'han basat, principalment, en el suport de l'associacionisme juvenil, la realització de programes i accions de caràcter sociocomunitari des dels departaments de joventut i en polítiques puntuals des d'altres instàncies de Govern que, tot i no tenir competències específiques de l'àmbit, com poden ser habitatge, ocupació o serveis socials, han dedicat part del pressupost a programes i projectes per a la joventut. Aquesta divisió de funcions ha suposat que els departaments de joventut de les Illes, els espais institucionals de referència per dur a terme l'anàlisi de la realitat juvenil i la planificació d'estratègies de joventut i on es concentren la majo-

ria de professionals de joventut, s'hagin centrat en la programació i l'execució de polítiques afirmatives, és a dir, en aquelles estratègies que apunten la necessitat de viure la condició juvenil de forma plena i on el paper que juguen les institucions i la família és el de garantir les condicions de benestar, mentre que les polítiques de transició o nuclears, aquelles actuacions que han de garantir i facilitar les trajectòries de transició del jovent cap a l'adulthood –com són les polítiques de treball, habitatge, mobilitat o salut–, han estat tradicionalment relegades a altres espais de govern, sense coneixement de les característiques, problemàtiques ni oportunitats de la joventut.

Aquesta diferenciació, tret comú a la resta de territoris de l'Estat espanyol (Comas, 2011), entre la voluntat de la literatura jurídica, allò que trobam als principis rectors i preàmbul de la Llei de joventut, i la realitat funcional, com s'apliquen els diferents articles, es veu agreujada per una manca d'articulació coordinada i compartida entre els diversos àmbits competencials: Govern de les Illes Balears, consells insulars i ajuntaments. És rellevant esmentar en aquest punt que els espais de coordinació interdepartamentals i interinsulars a les Illes Balears mai han tengut una durada en el temps suficientment llarga –ni han estat planificats amb una mirada llarga– i que han tengut diferents alts i baixos, segons la legislatura, i, per tant, no han aconseguit els objectius ni han generat un canvi substancial en la realitat juvenil de les Balears a llarg termini. Activar aquests espais per aconseguir la im-

plicació de totes les àrees que fan algun tipus de tasca per a la joventut és fonamental a les nostres illes i ha de ser mostra de responsabilitat dels serveis de joventut de cada institució, sigui quin sigui el nivell competencial. Cal dir que establir bones fórmules de coordinació no és només útil per a la joventut sinó que també són positives tant a nivell d'organització del propi ens com en la posada en valor dels serveis i de la tasca del personal professional especialitzat i adscrit a les àrees de joventut. A més a més, cal esmentar que l'articulació i la utilització d'aquestes eines de coordinació ha de servir, també, per reivindicar que només els organismes especialitzats en cada matèria són els que més poden aportar en la definició de polítiques públiques concretes i que les àrees de joventut no en són una excepció. Des dels serveis dedicats a la joventut, independentment de l'àmbit d'actuació, és necessari afirmar arreu que són les úniques àrees que coneixen i reconeixen el món juvenil amb totes les seves oportunitats, problemàtiques i diversitats i que, per tant, són les úniques que disposen de les eines per apropar aquelles polítiques públiques que s'adrecin a aquest grup social. (Montes i Sala, 2009)

Deixant de banda la coordinació en matèria de joventut i lleure, una segona característica de les polítiques de joventut a les Balears és, com s'ha apuntat anteriorment, el sobredimensionament de polítiques d'afirmació de la condició juvenil. Aquest fet es visualitza, sobretot, en l'àmbit municipal, on trobam serveis locals de joventut, generalment identificats amb els dispositius d'in-

formació i/o de dinamització juvenil. Aquests serveis, sovint són els únics projectes que trobam adreçats a la joventut i que, tret de determinades excepcions, es dediquen a programar i executar activitats per al jovent del municipi sense seguir cap mena de document guia o pla que determini el motiu i/o la causa de cada acció. Aquesta generació d'activitats es deu a diferents qüestions, entre les quals podem destacar factors propis del municipi, com la manca de recursos o la pressió social de tenir «activitats per a joves», i d'externs, com pot ser la manca de directius clares d'institucions supramunicipals. La intersecció de diferents factors i realitats ha generat dos fenòmens que han buidat de contingut aquests dispositius: la reducció de l'edat d'accés i la focalització de les activitats en subcultures juvenils concretes. Tot i que aquests canvis no són inicialment problemàtics, ambdós suposen una reducció de la capacitat d'intervenció en el conjunt de la joventut i de la seva diversitat. D'una banda, la reducció de l'edat suposa l'adaptació de les programacions, per dotar-les d'un caire més lúdic i dirigides a persones usuàries molt més joves que, generalment, encara no tenen la capacitat de decisió fora de la llar familiar, fet que en dificulta la participació i implicació en projectes continuats del propi servei. D'una altra banda, la dinàmica de mantenir una participació mínima per garantir la continuïtat del dispositiu. El servei acaba generant les activitats que agraden a les persones usuàries diàries, que solen respondre a un perfil o a una subcultura juvenil determinada, i s'oblida l'objectiu que ha de tenir

qualsevol servei de joventut, l'empoderament juvenil. El resultat d'aquests dos processos, o conseqüències, és que els dispositius de joventut acaben tenint una incidència ínfima en el conjunt de la població juvenil a la qual es vol adreçar.

Cal esmentar que aquesta reducció de l'espai d'intervenció no només afecta en la qualitat d'atenció al jovent sinó que també té conseqüències directes sobre el personal professional, i es generen situacions de depreciació de la qualitat laboral i esgotament professional (*burnout*) que no han estat estudiades encara. Estudis futurs sobre la realitat laboral del sector han d'ajudar a saber fins a quin punt els canvis explicats anteriorment afecten els dispositius i el personal professional.

Aquests dos factors presentats, la divisió de les polítiques de joventut, amb un sobredimensionament de les polítiques afirmatives i dels serveis que les desenvolupen, i la manca de coordinació entre departaments i institucions, que provoquen una manca de lideratge de totes les polítiques i accions de joventut, són els elements que actualment defineixen, de manera general, les polítiques de joventut a les Illes Balears.

Davant aquest panorama de les polítiques de joventut actuals és necessari establir eines i marcs nous de caràcter teòric que, des d'una perspectiva de disseny de polítiques públiques, ens permetin aplicar una visió de la joventut que escapi de l'oci i les problemàtiques i que, alhora, ens permeti continuar amb l'empoderament juvenil. Vet aquí, per tant, el repte més important que tenim en

matèria de polítiques de joventut a les Illes Balears. És evident, però, que no es pot obviar un recorregut en polítiques de joventut de gairebé trenta anys, amb èxits i fracassos, ni les dinàmiques que s'han generat, i fossilitzat, en l'àmbit. Obviar el bagatge adquirit fins ara seria inútil, ja que oblidaríem tot l'aprenentatge acumulat durant aquests anys, i, alhora, poc professional, ja que no permetria analitzar les diferents causes i realitats de les accions i polítiques que s'han duit a terme. En altres paraules, suposaria tornar a la casella de sortida sense haver avaluat els errors i els encerts.

D'una visió de la joventut a un posicionament sobre la joventut

Abans d'iniciar aquesta reflexió cal definir quina és la visió o les visions majoritàries, pel que fa a la joventut, quines són les capacitats i mancances que com a societat atribuïm a aquest grup i fins a quin punt els serveis d'atenció a la joventut s'organitzen i planifiquen des d'aquestes visions, alhora que col·laboren en la pervivència d'aquestes.

En el moment de la planificació i del desenvolupament de projectes dirigits a la joventut, sobretot en l'àmbit local, es tendeix a posar més atenció en la recerca de recursos o en la celeritat de la posada en funcionament del projecte –una campanya, un campament, un dispositiu de dinamització, etc.– que en l'anàlisi del context, de quines són, o no, les necessitats de la joventut a qui va dirigida o la viabilitat tècnica d'aquesta. Aquesta manca de reflexió, més enllà de les causes múltiples

que es poden indicar com a motiu directe d'aquest fet, des d'un punt de vista teòric, suposa l'aplicació d'una visió reduccionista d'allò que entenem com a joventut i les representacions que se li atribueixen, segons el moment i motiu concrets. Pel que fa a les visions sobre el concepte de *joventut*, en podem destacar tres: la primera, és aquella que entén la joventut com un procés biopsicològic durant el qual es produeixen els canvis físics del període de la pubertat, els canvis en les relacions socials i l'abandonament familiar com a referent i l'aparició d'espais de socialització nous; la segona visió, molt marcada en el món de la jurisprudència, l'Administració i en l'àmbit del disseny de polítiques públiques, és aquella que, en la recerca d'objectivitat, identifica la joventut com una forquilla d'edats concretes; la tercera visió, i darrera, és aquella que entén la joventut com una condició social. Aquesta visió afirma que l'etiqueta *jove* és la suma de diferents condicionants socials, com la manca d'independència econòmica i habitacional, la manca de càrregues familiars i la compartició de moments històrics concrets, com per exemple una crisi econòmica. Des d'aquest punt de vista, la persona jove passa a l'adulthood un cop ha assolit les fites que socialment s'atribueixen al món adult i, per tant, la seva condició de jove no és més que una imposició del context i com la resta de la comunitat el veu i el llegeix.

Així com hi ha definicions diverses del concepte *joventut*, també trobam la preponderància de tres grans representacions que s'atribueixen a

aquest grup. Aquestes tres grans mirades, tot i tenir l'origen en la post-modernitat, actualment es troben en un procés d'amplificació, a causa de l'adveniment de la primera generació global digital i de la seva difusió a través del web i dels mitjans de comunicació de massa.

Entre les diferents representacions, podem destacar-ne tres: la primera, lligada a la idea que el jovent es troba en un procés de construcció d'una identitat pròpia i que aquesta es construeix mitjançant la contraposició als rols adults. Aquesta idea de rebel·lia, sorgida a finals del segle xx i moltes vegades reproduïda, sobretot, pel cinema –*Rebel without cause* o les recents trilogies distòpiques *Mockingjay* o *Divergent*–, sobreentén que les eines de diàleg intergeneracional no funcionen i que, a tall de metàfora, a una banda del telèfon trobam uns joves que no se saben explicar –o que s'expliquen a la seva manera– i, a l'altra, uns adults que els volen entendre –a estones–, però que no en saben. Aquesta crisi de diàleg entre el món adult i el jove, que no accepta les regles del joc i cerca crear l'espai i el sistema de valors propis, suposa, d'entrada, una visió adultocentrista de la joventut, que acaba alimentant dos rols complementaris: el jove com a problema, a causa de la rebel·lia i que s'ha de reconduir de nou als marges permesos, i el jove amb problemes, o indefens, que s'ha de socórrer.

La segona representació es crea al voltant del concepte de ciutadania i la idea, soterrada i negada amb rotunditat moral, de l'aplicació d'una moratòria social dels drets cívics del jovent fins a ser reconeguts com a perso-

nes adultes. Aquesta idea presenta la joventut com una etapa de vitalitat inacabable, on l'experimentació, sense trencament, amb les normes i conductes socials és l'únic objectiu. El final d'aquesta etapa es produeix amb l'assimilació del jovent de l'estatu quo, reproduint les seves normes i conductes, ocupant el lloc a escala social que li pertoca i assumint un paper nou de productor de normes noves per a la generació següent. A aquesta representació se li atribueix, el que Gil Calvo i Menéndez (1985) varen anomenar «temps d'espera», una moratòria que impedeix al jovent influir en l'entorn a través de l'exercici dels seus drets cívics. A canvi d'aquesta pausa, tenen certes llibertats en els camps de l'oci, la sexualitat i el consum. Cal dir que aquesta moratòria de drets no és total, ja que, mentre es permet una organització juvenil al voltant de l'oci o el lleure, l'organització, per exemple, al voltant de qüestions laborals no hi té cabuda, al no trobar-se, suposadament, aquest sector poblacional dins la població ocupada.

La tercera representació de la joventut apareix en contraposició a l'anterior i, tot i que l'origen el trobam en els moviments socials, és en el món educatiu, amb l'aplicació d'experiències d'aprenentatge noves que construeixen el coneixement des de la centralitat i l'autonomia de l'individu, on s'ha anat desenvolupant. Aquesta mirada nova, on el focus és el jovent, parteix de la premissa que amb l'adveniment de cada nova generació sorgeix la possibilitat de dur a terme canvis socials profunds, que passen, entre d'altres qüestions de caràcter contextual i estructural, per l'empode-

rament del jovent. La clau facilitadora d'aquests canvis en les estructures i sistemes socials es troba, per tant, en un estadi previ a l'assimilació de cada generació de les normes i conductes socials hegemòniques i en la capacitat d'aquesta per adquirir les eines per autodefinir-se enfront d'altres grups socials. En altres paraules, des d'aquesta representació el jovent té a l'abast un rol social actiu, que el dota de capacitat d'agència, i que, alhora, li permet qüestionar i formular marcs socials nous.

Per acabar aquesta descripció de les diferents visions sobre el concepte de *joventut* i les diferents representacions socials sobre el col·lectiu és necessari indicar que aquestes no són excloents les unes de les altres. L'existència d'aquestes i la seva contraposició formen part de la idiosincràsia que ha definit el treball amb joves des dels diferents vessants públics i acadèmics. Cada visió i representació de la joventut és una metàfora magnificada dels perfils existents, però aquest fet no ha de fer caure en el parany reduccionista que la joventut és una amalgama homogènia d'individus, sinó que ha de ser l'eina que ens faciliti entreveure que la diversitat i pluralitat és el tret distintiu més clar del jovent.

Vistes les diferents visions de la joventut i les representacions socials homogeneïtzadores, és necessari demanar-se com els serveis de planificació de polítiques de joventut i els diferents dispositius de les Illes Balears hi contribueixen en el manteniment i en la reproducció.

Com s'ha comentat en l'apartat anterior, les polítiques de joventut a les Illes es caracteritzen per una manca

de coordinació i transversalitat i per un sobredimensionament de les polítiques afirmatives de la condició juvenil, a través, fonamentalment, dels dispositius d'informació i de dinamització juvenil. De manera quotidiana, aquests serveis d'atenció directa dependents de les administracions locals, però gairebé sempre externalitzats, duen a terme l'organització d'activitats, de tallers i de sortides, amb l'únic objectiu d'aconseguir un tant per cent determinat de participació en l'activitat de torn. Aquesta acció no té per què ser negativa si el que es vol aconseguir és oferir i mantenir una agenda d'oci subvencionat per al jovent però, des d'un punt de vista de disseny de polítiques públiques en matèria de joventut, a més d'un malbaratament de recursos, suposa la transmissió de forma inconscient del que podem anomenar oci ràpid (*fast leisure*). Sense entrar en les raons polítiques, tècniques i socials que condueixen a aquest tipus d'activitats, és interessant indicar-ne les característiques. Aquest tipus de programacions es caracteritzen, com qualsevol altre producte *fast*, en un consum passiu, la persona que hi participa no forma part de la programació ni de la preparació de l'acció, només fa l'activitat; un consum ràpid, l'activitat sol tenir un caràcter puntual i innovador, amb la finalitat de no perdre l'atenció ni l'interès de les persones participants; i de consum per consum, sense perspectiva empoderadora, l'objectiu primer i últim és fer l'activitat, independentment de l'experiència i els aprenentatges que se'n puguin extreure.

Aquesta visió es veu reforçada amb l'adopció d'una representació

passiva de la joventut. Com s'ha comentat anteriorment, la moratòria de drets cívics cap al jovent ve acompanyada d'una certa flexibilització de les llibertats en el consum, en la sexualitat i, també, en l'oci. Amb l'oferiment i la realització d'experiències públiques –o polítiques afirmatives–, de *fast leisure*, s'apuntarien visions i representacions de la joventut directament contràries a la finalitat que tota política pública en matèria de joventut hauria de tenir, l'empoderament juvenil. Podem afirmar, per tant, que aquestes activitats *fast* són el vehicle de transmissió d'una visió gairebé hegemònica del jovent, que podem identificar a cavall entre un punt de vista biopsicològic i un plantejament juridicoadministratiu de la joventut, com un període vital entre edats concretes i, alhora, amb una representació i difusió de la joventut com una etapa i grup passiu enfront de l'entorn.

Davant aquesta realitat, visions i representacions, és d'actuació obligada construir i adoptar perspectives noves, des dels diferents serveis i dispositius, per superar-ne d'errònies i allunyades de la realitat. La necessitat de treballar –i virar– cap a visions i representacions noves de la joventut requereix que, des d'una perspectiva professional, es duguin a terme canvis profunds en la planificació d'actuacions i en el disseny dels dispositius juvenils. Reformar la mirada sobre la joventut implica adoptar una visió de conjunt diversa i empoderadora d'aquest col·lectiu. En altres paraules, reconèixer la joventut com a condició social, entenent que la condició es dona per elements externs, que dins el mateix grup el tret fonamental és

l'heterogeneïtat, la diversitat de joventuts i la pluralitat del jovent que s'hi troba i que, a partir de l'empoderament i l'adquisició de la capacitat d'agència, com a grup social poden assumir i liderar canvis socials profunds.

Aquesta mirada sobre la joventut pot ser criticada, afirmant que es tracta d'una visió funcionalista de les persones joves dins la societat, atorgant-los una responsabilitat social que aparentment no tenen perquè assumir. Sens dubte seria així si, després del jovent participar en projectes, serveis i dispositius juvenils que fomentassin el procés d'empoderament juvenil, aquest ves coartada la seva lliure elecció, el dret a l'error o la impossibilitat de desenvolupar les trajectòries vitals pròpies amb llibertat. Davant aquesta crítica però, s'ha de ser conscient que el que actualment s'ofereix al jovent de forma general ni tan sols compleix l'objectiu principal de qualsevol acció i política de joventut: l'empoderament per al desenvolupament de trajectòries vitals d'èxit.

El doble enfocament i els dispositius locals

La irrupció de mirades noves sobre la joventut juntament amb el context específic de les polítiques de joventut a les Illes Balears, i a l'Estat espanyol per extensió, suposa l'imperatiu d'adoptar-ne i de transmetre'n una mirada nova. Sens dubte aquests plantejaments teòrics nous han de poder oferir eines i estratègies per a l'aplicació perquè, si no fos així, l'única contribució que s'extrauria d'aquesta proposta seria una col·laboració més

per allunyar el personal professional d'intervenció i l'espai de reflexió que l'acadèmia proporciona.

L'investigador Domingo Comas en l'article «¿Por qué son necesarias las políticas de juventud?» (2011), publicat en la *Revista de Estudios de Juventud*, fa un repàs de com la crisi econòmica va afectar les polítiques de joventut, i continua fent-ho; i arriba a la conclusió que les actuacions públiques en matèria de joventut, lluny d'adaptar-se a la realitat juvenil, es basen en l'acumulació de la demanda social –a la qual es pot afegir el llinatge de *mediàtica*– i les respostes polítiques. Aquesta afirmació simple és la base que ha marcat la manca de reflexió i replantejament teòrics en matèria de disseny de polítiques públiques de joventut.

A aquesta realitat indicada per Comas s'hi ha d'afegir, també en àmbit estatal, l'evolució i la reproducció de polítiques de joventut que afavoreixen la narrativa a les polítiques de transició i la sobredimensió de les polítiques d'afirmació de la condició juvenil. Davant aquest panorama, alguns autors i professionals han començat a desenvolupar el que des de la Unió Europea es va denominar «doble enfocament».

Aquesta aportació teòrica proposa un plantejament nou per al disseny de polítiques de joventut, amb la voluntat de superar la independència i desconexió entre les polítiques afirmatives i les de transició, afirmant la necessitat de donar un major pes i contingut a les primeres, amb la finalitat de produir un canvi en el contingut, passant de polítiques afirmatives de la condició juvenil a polítiques afirmatives de ciutadania activa.

Qüestionar el paradigma de la tricotomia de les polítiques de joventut té com a objectiu ajustar-les a la pràctica diària. Deixar de plantejar les polítiques en matèria de joventut com a apartats estancs i visibilitzar la necessitat de la permeabilitat pot suposar la primera passa per fer front al problema del desequilibri entre tipus de polítiques. A més, cal esmentar que, per a l'aplicació, no es tracta d'abandonar el model emprat fins ara, sinó fer una lectura realista que, davant el sobredimensionament afirmatiu, és necessari que plantejem activitats i accions amb una finalitat empoderadora de la joventut.

A més a més, i de forma paral·lela al paràgraf anterior, és completament necessari treballar discursivament en la posada en valor de la contribució que fan les polítiques afirmatives en la creació de ciutadania activa. Tal com es diu en l'article «Juventud, políticas públicas y crisis en España: ¿Triángulo mágico o triángulo de las Bermudas?» la contribució que fan les polítiques afirmatives «dotando a los jóvenes de herramientas para hacer frente a la nueva situación socioeconómica [...] para la integración social y el trabajo de cohesión social, evitando el enfrentamiento entre "pobres y pobres"» (Planas-Lladó [et al.] 2014) és una aportació innegable i que discursivament acaba essent atribuïda com a responsabilitat d'altres d'àrees i institucions educatives i invisibilitzant-se en els departaments i serveis de joventut.

L'aplicació del doble enfocament resulta una proposta encertada i pot ser una oportunitat per reimpulsar dispositius i serveis de joventut que

han caigut en la trampa de les activitats *fast leisure*, però, aquesta proposta nova com afecta el projecte del dispositiu? Quins criteris, al costat d'aquest doble enfocament, poden ser una ajuda per al personal professional de joventut que n'és responsable per difondre una mirada empoderadora de la joventut?

Amb aquest punt de partida, la creació i/o l'adaptació d'un dispositiu de joventut, i per tant de la dotació pública de l'eina per empoderar els joves, ha de tenir dos requisits fonamentals. El primer, dins la lògica de la centralitat de la participació del jovent, és la necessitat de plantejar els projectes juntament amb el jovent i demanar-se amb ells quin tipus de servei o d'acció es necessita, per què el farem servir o el tipus de gestió, etc. El segon requisit és la necessitat d'aplicar una perspectiva juvenil per fomentar una mirada empoderadora de la joventut, que eviti l'homogeneïtzació del grup social al qual volem interpellar. Aplicar aquesta perspectiva juvenil en el plantejament suposa adoptar el concepte de servei bàsic per a tothom i dirigit a tot el jovent, des del primer moment en què una institució es planteja posar en marxa l'avaluació d'un servei de dinamització i d'informació juvenil.

El desenvolupament d'aquesta estratègia o perspectiva teòrica i organitzativa suposa l'assumpció de tres premisses inicials i que al llarg d'aquest article s'han anat introduint:

a. Que el jovent es troba en una situació de desigualtat de drets envers la resta de la societat. El temps d'espera o moratòria de drets cívics del jovent com a visió

hegemònica s'ha de tenir en compte i confrontar en la planificació i en el disseny de dispositius nous. El servei ha d'assumir intrínsecament mirades i plantejaments teòrics de rebuig enfront a posicionaments adultocènrics –amb tota la càrrega paternalista i proteccionista que els acompanyen–, que facilitin la centralitat del jovent i les mirades pròpies sobre els dispositius i els projectes que s'hi desenvolupen.

b. La diversitat del col·lectiu s'ha d'abordar des d'una mirada interseccional. El concepte d'interseccionalitat és una de les propostes teòriques més transformadores en les ciències socials dels darrers temps. Aquesta aportació, provinent de les teories feministes, proposa observar de manera conjunta els processos socials que generen la desigualtat. Segons aquesta proposta, els diferents condicionants socials, com el gènere, l'orientació sexual, l'ètnia, l'origen, la classe o la discapacitat, etc., es retroalimenten entre elles, mitjançant l'encavalcament creen diferents marcs de desigualtat individuals i col·lectives, les interseccions (Davis, 2008). Cal dir que aquesta proposta no suposa una suma de condicionants d'igualtat, sinó que proposa un estudi holístic conjunt de totes elles i no com a elements diferents i separats. Amb aquestes aportacions teòriques és fonamental que des de l'àmbit professional de la joventut indiquem, d'una banda, que

l'edat també és condicionant que marca la posició dels individus dins la societat i, de l'altra, que les interseccions entre la diversitat de condicions i el factor edat han de ser una eina per visibilitzar el col·lectiu juvenil, però també una escala per valorar com els dispositius s'hi adapten o no. En altres paraules, entendre aquests serveis com a bàsics, per a tothom, passa per assumir posicionaments interseccionals.

- c. Un dispositiu amb voluntat social transformadora. De forma general la planificació de dispositius juvenils es fa, independentment del context i de la literatura que els diferents informes politicotècnics contenen, amb l'objectiu d'establir una proposta d'activitats i de projectes per al jovent del municipi. L'acceptació involuntària del plantejament de «per als joves» suposa que el jovent al qual va adreçat el servei no tengui l'oportunitat de fer valer la seva opinió, tant en l'organització del servei, la gestió o de si el dispositiu els és útil o, en canvi, en necessiten un altre de diferent. És fonamental canviar aquest mal vici i donar veu al jovent, perquè pugui avaluar el servei i aquells projectes i espais que s'hi han de construir. Aconseguir dispositius amables per a les persones usuàries en la planificació, en l'organització i en l'avaluació és una fita irrenunciable per visibilitzar la força transformadora del jovent. La voluntat –que ha de ser realitat– transformadora dels dispositius de joventut exigeix

entendre que aquests espais o projectes són la punta de llança de les polítiques afirmatives de ciutadania activa i que sense el risc d'obrir-se i adaptar-se constantment a la realitat difícilment podran aconseguir l'objectiu d'empoderament de la joventut que persegueixen.

A mode de conclusió

A l'inici d'aquest text s'ha volgut indicar la importància de lligar el món de l'acadèmia i el món de la intervenció amb joves, entenent que només amb la col·laboració d'ambdós –i la centralitat de la veu del jovent– es pot garantir la millora i l'actualització de les polítiques de joventut i dels seus resultats.

Per tal d'articular-ho de la millor manera possible, s'ha volgut fer un repàs de com les competències i polítiques de joventut varen arribar a les Illes Balears i quina ha estat l'evolució, indicant quines són les característiques i observant que les mancances es comparteixen amb la resta de territoris de l'Estat espanyol.

A més d'aquest repàs també s'ha volgut fer un balanç de les visions i representacions de la joventut que actualment dominen els discursos a nivell social, com en les estructures polítiques de *policy making* que treballen amb aquest grup social. Com a professionals –i ciutadania activa– cal fer-hi front, apostant per l'adquisició i la promoció de visions de la joventut empoderadores, evitant caure en reduccionismes, homogeneïtzacions i perspectives adultocentristes que perpetuïn un segon pla del jovent.

Per acabar, també s'ha volgut donar a conèixer la proposta del doble enfocament que, almenys a les Illes Balears, ha passat desapercibuda per a tot el sector, tot i ser una possible solució que pot facilitar sortir de la programació d'oci sense límits en què han caigut molts serveis. Així mateix, la proposta és assumir des d'una perspectiva juvenil una eina que faciliti el plantejament de polítiques juvenils de ciutadania activa i, alhora, ajudi a repensar els espais d'informació i de dinamització juvenil com a serveis bàsics universals.

Davant aquest escenari i les propostes teòriques noves que es plantejen, cal obrir espais de reflexió, debat i experimentació, on personal professional, acadèmic, responsable competencial i jovent treballin de forma conjunta i solidària. Fer-ho d'una altra manera o abandonant el personal professional d'intervenció a la seva sort seria un error que com a societat no ens podem arribar a permetre.

BIBLIOGRAFIA

- Comas Arnau, D. (2007). *Las políticas de juventud en la España democrática*. Madrid: Injuve.
- Comas Arnau, D. (2011). «¿Porqué son necesarias las políticas de juventud?», *Revista de Estudios de Juventud*, 94, 11-27.
- Davis, K. (2008). «Intersectionality as buzzword. Feminist Theory», 9(1), 67-85. Recuperat el 10/5/18 del lloc web <http://doi.org/10.1177/1464700108086364>.
- Gil Calvo [et al.] (1985). *Ocio y prácticas culturales de los jóvenes*. Madrid: Injuve.
- Institucional (2015). *Estrategia de Juventud 2020*. Madrid: Injuve.
- La Barbera, M. Caterina (2016). «Interseccionalidad, un «concepto viajero»: orígenes, desarrollo e implementación en la Unión Europea». *A Interdisciplina*, 8, 105-122.
- Mas, A., i Sard, J. (2018). «30 anys de normativa en matèria de joventut a les Illes Balears (1985-2015)». *Anuari de la Joventut de les Illes Balears*, 1, 25-42.
- Montes i Sala, P. (2009). *Polítiques locals de joventut. Criteris, eines i recursos*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Soler-Masó, P. [et al.] (2014). «Juventud políticas pública y crisis en España: ¿Triángulo mágico o triángulo de las Bermudas?» *A Revista latinoamericana de ciencias sociales, niñez y juventud*, 12 (2), 551-564.